

ANAVARZA MOZAYIKLARI HAKKINDA ÖN RAPOR

M. HÂDİ ALTAY

I.

Adana Millî Eğitim Müdürlüğünün, "Anavarza'da bulunan mozaikler" hakkındaki yazısı üzerine 1961 yılının Haziran ayında ilimiz Kozan İlçesi'nin Anavarza Köyü'ne gidilerek gerekli inceleme yapılmış ve 19/Haziran/1961 tarihli raporumuzla da durum Bakanlığımıza arz olunmuştu. ayrıca, aynı arsada bir başka mozaığın çıktığı haber alınınca yeni mozaikler üzerinde de gerekli inceleme yapılmış ve bunların neşri uygun olacağı düşüncesiyle bu iki kısa rapor hazırlanmıştır.

Ceyhan'dan Kozan'a giderken 27 inci kilometrede Kozan İlçesi hudutlarına girilir. Bu esnada sağınıza (Doğu yönünüze) bakarsanız 4 km. kadar ötede büyük bir tepe üzerinde yükselen muhteşem bir kale görürsünüz. İşte bu kale tarihî Anavarza Kalesi ve bunun batı eteğindeki köy de Anavarza Köyüdür. Geçen yıl adı "Dilekaya" olarak değiştirilen köyün yerinde bir zamanlar ANAVARZA, ANAZARBA, ANAZARBOS, ANZARBUS; yahut AYN-ZARBA gibi çeşitli adlarla anılan, Kilikyanın Prima Secunda'sı vardı. İç ve dış kale, tapınak, Hipodrom, Anfiteatr, hamam, saray, su kemerleri gibi çeşitli tesis kalıntılarıyla halâ kısmen ayakta olan bu şehrin kuruluşunu her ne kadar Asurlular'a kadar götüren kimseler (Ch. Texizer) varsa da Anazarba'nın tarihi bizim için M.Ö. I yüzyılda başlar.

İşte konumuz olan mozaikler bu tarihî şehrin dış surlarının hemen batı kenarındaki bir arsada bulunmuştur. Bu arsanın sahibi Amber Dilci ufak gelen evine bir oda ekliye bilmek için bahçesindeki iri taşları çıkarırken bu mozaikleri görmüş ve ilgili makamlar kanalıyla durum Müdür-

lüğüme aksedince bu yere gidilerek inceleme yapılmıştır.

Hiç biri diğerine benzemiyen 18 çeşit deniz hayvanının canlandırılan, beyaz zemin üzerine siyah, kiremidî açık kırmızı (pembemsi), sarı ve firuze (balıkların gözleri) renkli bu mozaikler yüksekliği yarım ile bir metre arasında değişen (10,75×3,55) m. ölçüsündeki dikdörtgen bir havuzun tabanını süslemektedirler (fot. 1). Bu dikdörtgenin dar kenarlarındaki mozaikler 50-100 cm. içerele kadar bozuk ve noksandırlar (fot. 1). Diğer kısımlar iyi bir şekilde günümüze kadar gelebilmişlerdir. Gerek kompozisyondaki (fot. I) gerekse balıkların her birindeki ayrı ayrı olgunluk, tabiiyet ve canlılık ilk bakışta dikkati çekmektedir. Meselâ bir kaç yıl önce istanbul Vâililik ve Defterdarlık binalarının yakınında sayın Rüstem Duyuran tarafından meydana çıkarılan mozaiklerle karşılaştırıldığında oradaki balıkların bunlara kıyasla çok şematik oldukları farkedilir (*). Açıklaması öndeki sayfanın altındadır. Bu balıklar vaktiyle havuzun berrak suları altında kimbilir ne kadar canlı ve tabii görünüyorlardı. Bu kıymetli eseri mozaik sanatının en gelişmiş bir devri olan Geç Roma Devri'ne (IV. yüzyılın sonları) maletmek kanaatımızca pek de hatalı olmayacaktır.

II.

Amber Dilci, 1963 - Kasım ayının ilk günlerinde müzemize gelerek, Anavarzadaki bahçesinde inşaat malzemesi çıkarırken yine mozaik bulunduğunu haber

* İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı, no. 9, resim: 4, 6 ve 7.

vermiştir. Adana'nın 80 km. kadar Kuzey-doğusundaki söz konusu köye tekrar gidilerek gerekli inceleme yapılmıştır.

Yine aynı arsada, evelki yıl bulunan mozayığın 80 m. kadar kuzey-doğusundaki bu mozaik da bir havuza ait olup bu havuz diğerinin ancak üçte biri kadar büyüklüktedir: $3,40 \times 2,60$.

Üslûp ve teknik bakımlarından aynı olgunluğu gösteren bu mozaikda da aşağı yukarı aynı renkler (koyu kırmızı, pembemsi kırmızı, kahve rengi, sarı ve siyah) kullanılmış olup zemin burada da beyazdır.

Son derece ilgi çekici olan bu mozayığı, insan ve hayvan figürleriyle meydana getirilen ortadaki kompozisyon ve bunun etrafını çevreleyen geometrik motifler olmak üzere iki gurupta toplayabiliriz (fot. 6). Çeşitli geometrik motiflerle bezenen geniş çift bordürün içindeki kompozisyonun tam ortasındaki saçları omuzlarına dökülen sert bakışlı bir insan başı (fot. 7), bunun da iki yanında küreğe benzer bir şekil ile boynuzlu korkunç bir Deniz Ejderi yer almıştır. Bu başın kime ait olabileceğini mozaikler konusunda yetkili bir arkadaşı-

mız olan sayın Süheyla Keskil'e (Antakya Müzesi Müdürüresi) sordüğümüzda, Antakya Müzesinde çok benzerleri olan bir TETHIO olabileceğini belirtmişlerdir.

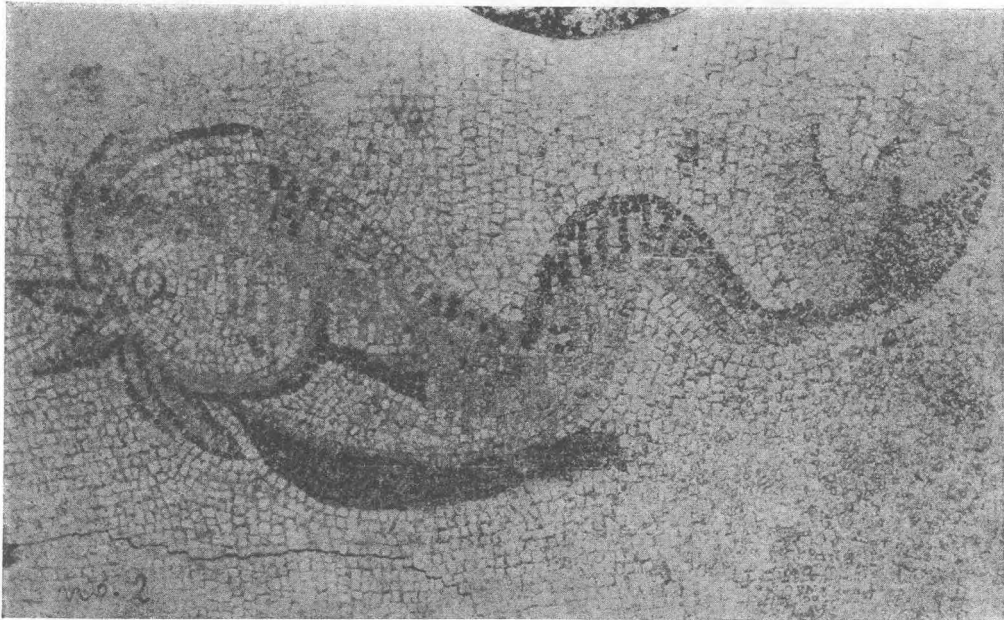
Simetriye çok dikkat edilen bu kompozisyonun iki kenarında ise birer EROS (CUPİTON) bulunmaktadır. Bunlardan soldaki çıplak olup bir Yunusbalığı üzerine binmiş sağ elile bir kamçıyı, sol elile balığın gemini tutmuş olarak resmedilmiştir (fot. 8). Sağ yandaki Eros ise başlıklı ve giyimli olarak bir Balıkçı Çocuk şeklinde gösterilmiştir. Onun da elinde bir kamçı (belki de bir olta) vardır (fot. 9). Erosların giyimli oluşları her ne kadar yadırganırsa da arkasındaki kanatları sebebiyle bunu bir başka varlığa, mesela bir çocuğa benzetemedik.

Bu kıymetli eser günümüze kadar iyi bir durumda gelebilmiş olup sadece kompozisyonu ortaya yakın bir yerinden vertikal olarak kesen bir çatlak vardır (fot. 6). Bu mozayığın da M. S. IV. yüzyıla ait olduğu kanısındayız.

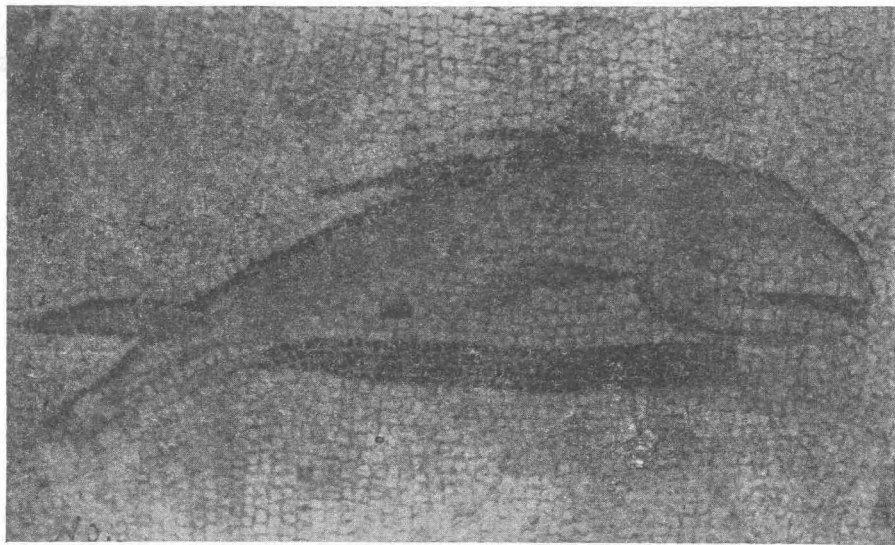
Bu mozaiklerin her ikisi de şimdiki halde üzerleri örtülmüş olarak korunmaktadır.

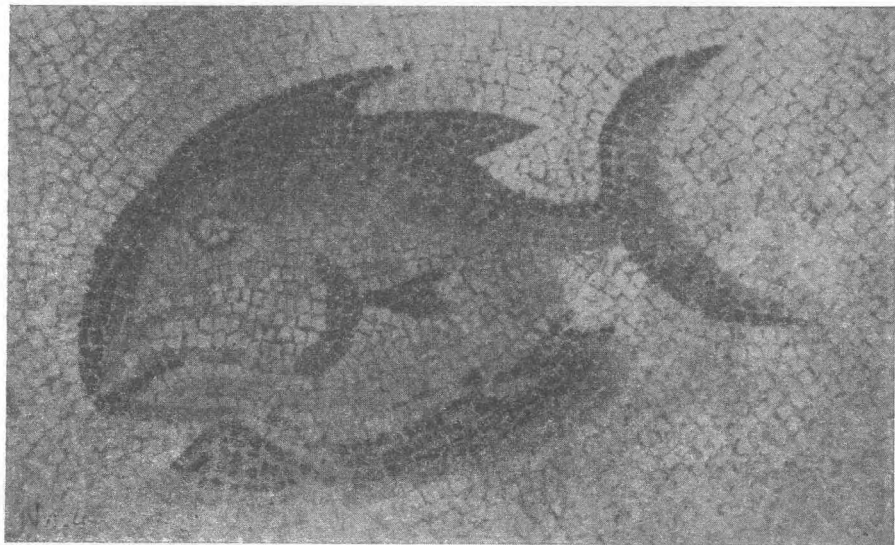
Fot : 1

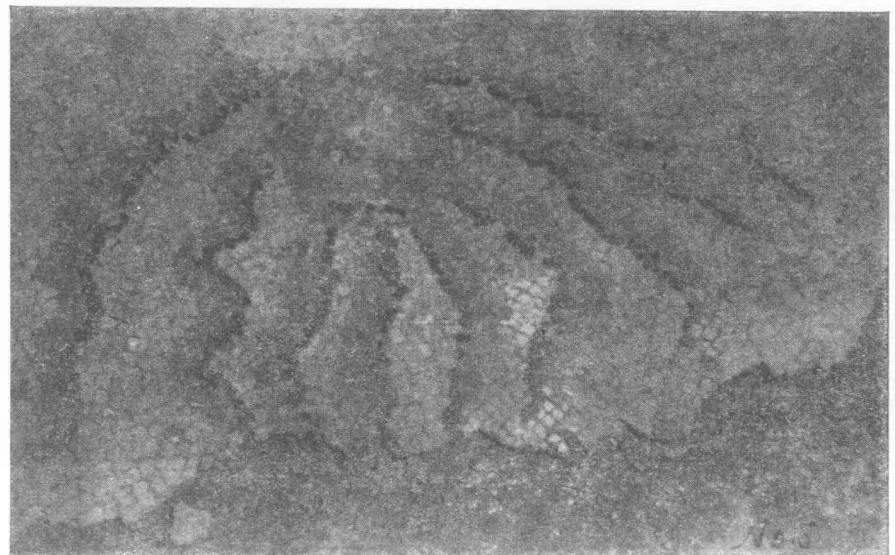
Fot : 2

Fot : 3

Fot : 4

Ft : 5

Fot : 6

Fot : 7

Fot: 8

Fot: 9